

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ

QƏRAR

Şikayət n° 18836/11

Lyudmila Yuryevna SIQUNOVA və Marina Yuryevna SIQUNOVA
Rusiyaya qarşı

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Üçüncü bölmə) 12 fevral 2019-cu il tarixində aşağıdakı tərkibdə iclas keçirərək:

Branko Lubarda, *sədr*,

Pere Pastor Vilanova,

Georgios A. Serghides, *hakimlər*,

və Fatoş Aracı, *bölmə katibi*,

15 mart 2011-ci ildə təqdim edilmiş yuxarıda adı çəkilən şikayətə,

Cavabdeh hökumət tərəfindən təqdim edilmiş qeydlərə və ərizəçilərin cavab olaraq təqdim etdikləri mülahizələrə uyğun olaraq

Hərtərəfli müzakirələrdən sonra aşağıdakı qərarı qəbul etdi:

FAKTİKİ OLARAQ

1. Xanım Lyudmila Yuryevna Siqunova («birinci ərizəçi») və xanım Marina Yuryevna Siqunova («ikinci ərizəçi») Rusiya vətəndaşları olmaqla 1972-ci il doğumludurlar və Moskvada yaşayırlar. Məhkəmədə onlar Moskvada hüquqşünas fəaliyyətini həyata keçirən xanım O.Q. Podoplelova tərəfindən təmsil ediləblər.

2. Rusiya hökumətini («Hökumət») Rusiya Federasiyasının Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində nümayəndəsi cənab M.Qalperin təmsil etmişdir.

A. İşin halları

3. İş üzrə tərəflərin bəyan etdikləri faktlar aşağıdakı kimi xülasə edilə bilər.

1. İşin mahiyyəti

4. Ərizəçilər bacıdırlar. Onlar 1960-cı illərdə inşa edilmiş, Moskva, Russanova yolu 11 (Sviblovo rayonu) ünvanında yerləşən beş mərtəbəli binadakı bir mənzildə yaşayırdılar. Onlar bu mənzilin müştərək sahibləri idilər, yəni hər birinə müvafiq olaraq 1/3 hissə düşürdü. Mənzilin

yerde qalan üçdə bir hissəsi isə onların qardaşı oğlunun payına düşürdü. Mənzilin ümumi sahəsi 61,5 m², yaşayış sahəsi isə 43m² olmaqla üç otaqdan ibarət idi.

5. 6 iyul 1999-cu ildə Moskva şəhər hökuməti sənaye tikintisinin birinci müddətinə təsadüf edən beşmərtəbəli binaların olduğu rayonların rekonstruksiyası ilə bağlı 608 sayılı qərar qəbul etdi. Həmin qərar bütün digər hallarla bərabər bu daşınmaz əmlakların sökülməsi üzrə illik planları və yeni mənzillərin inşa edilməsinə yönəlik illik planları müəyyənləşdirmək məqsədini güdürdü.

6. 27 avqust 2002-ci ildə Moskva şəhər hökuməti Sviblovo rayonunda köhnəlmiş yaşayış məskənlərinin və beşmərtəbəli binaların sökülməsi ilə bağlı 702-PP sayılı qərar qəbul etdi. Bu qərarla 2002-2010-cu illər ərzində sökülməsi müəyyənləşdirilən binalarda yaşayan sakinlər üçün mənzillərin inşa edilməsi nəzərdə tutulurdu ki, adları keçən ərizəçilər də həmin binaların birində yaşayırdılar. Həmin qərarla bu kimi sakinlərin köçürülməsi üzrə planların hazırlanması ilə əlaqədar Moskva şəhərinin şimal-şərq rayonuna tapşırıq verilmişdi.

7. 2009-cu ilin iyul ayında ərizəçilərin yaşadıkları mənzillərin sakinlərinə belə bir bildiriş verildi ki, gələcək köçürülmə prosesinin hazırlanması məqsədi ilə aid olduqları rayonun mənzil şöbəsinə gəlsinlər.

8. 31 avqust 2009-cu il tarixində mənzil şöbəsi ərizəçilərə və onların qardaşı oğluna Russanova yolu 5 ünvanında, onların köhnə mənzillərinin 50 metrliyində yerləşən yeni binadakı mənzilə baxmaq təklifini göndərirdi. Bu mənzil üç otaq və iki balkondan ibarət idi. Balkonları çıxmaqla onun ümumi sahəsi 70,3 m², yaşayış sahəsi isə 43,1 m² idi. Mətbəx birinci mənzillə müqayisədə daha böyük idi.

9. Birinci ərizəçi bu təklifi rədd etdi. Bu barədə onun irəli sürdüyü dəlillər çox dəqiq ifadə olunmuşdu. Belə ki, ərizəçinin mülahizəsinə görə, onların köçməyə razılıq verəcəkləri mənzil həmin meyarlara uyğun gəlməli idi (hər bir otağın sahəsi, otaqlarda balkonların olmaması, divar şkafları, daşınmaz əmlakda mənzilin mərtəbəsi).

10. 30 sentyabr 2009-cu ildə Moskva şimal-şərq dairəsinin prefekti Moskva şəhər hökumətinin 31 may 2006-cı il tarixli 608 sayılı qərarına istinad edərək (aşağıda istinad edilən «müvafiq yerli qanunvericilik») 2009 və 2010-cu illər ərzində söküləcək binaların siyahısını tərtib etdi. Ərizəçilərin yaşadıkları bina da həmin siyahıya daxil edilmişdi.

11. 9 oktyabr 2009-cu il tarixində birinci ərizəçi elə birinci baxış təklifinin predmetini təşkil edən mənzilin yerləşdiyi həmin binada başqa bir mənzilə baxmaq təklifini rədd etdi. Onun arqumenti bundan ibarət idi ki, təklif edilən mənzillər «istifadə tələblərinə» və « istismar meyarlarına» qətiyyənlə cavab vermir. O, bir daha zövqünə görə mənzilin uyğun gələcəyi meyarları şərh etdi, ikinci ərizəçi və onların qardaşı oğlu yaşadıkları mənzillə dəyişmək şərti ilə bunu qəbul etdilər.

2. Mənzilin mülkiyyət hüququnun Moskva şəhər hökumətinə həvalə edilməsinə dair məhkəmə mübahisəsi

12. Ərizəçilər başqa mənzilə köçürülmə təklifindən imtina etdiklərinə görə Moskva şəhəri, şimal-şərq dairəsinin prefekti 8 dekabr 2009-cu ildə Moskva şəhəri Babuşkin rayon məhkəməsinə müraciət etdi. O, iddia ərizəsində ərizəçilərin və onların qardaşı oğlunun həmin mənzildə mülkiyyət hüquqlarına xitam verilməsini, bu hüququn Moskva şəhər hökumətinə güzəşt edilməsini və bunun əvəzində aidiyyəti şəxslərə birinci baxış təklifinin (yuxarıda 8-ci

paraqraf) predmetini təşkil edən, Russanova küçəsi 5 ünvanında yerləşən mənzilin verilməsini tələb edirdi.

13. 22 mart 2010-cu il tarixində mübahisəyə birinci insansiya məhkəməsində baxıldığı zaman birinci ərizəçi mənzil tikintisi şöbəsində köçürülmə ilə bağlı yaradılmış komissiyanın iclasında iştirakının təmin olunması barədə vəsatətlə məhkəməyə müraciət etdi. O, bir daha hər üç müştərək hüquq sahibinin adından, ona görə yaşamaq məqsədi ilə qəbul edəcəkləri mənzilin uyğun gələcəyi dəqiq meyarları şərh etdi. O göstərirdi ki, məsələnin başqa bir həll üsulu onların hər üçünə ayrıca mənzilin verilməsidir. Müraciətin sonunda o, təsdiq edirdi ki, ona məxsus əmlakın güzəşt edildiyi halda bunun müqabilində müvafiq məbləğdə vəsait almaq haqqına malikdir.

14. 13 aprel 2010-cu ildə Moskva şəhər Babuşkin rayon məhkəməsi ərizəçilərin mənzil tikintisi şöbəsi tərəfindən təklif edilmiş başqa bir mənzilə baxa bilmələri məqsədi ilə məhkəmə iclasını təxirə saldı. Birinci ərizəçi bu təklifi də rədd etdi.

15. Birinci ərizəçi təklifin rədd olunması ilə bağlı yekun qənaətini belə əsaslandırır ki, onların mülkiyyət hüquqlarının güzəşt edilməsi ona görə qanuni deyildir ki, Mülki Məcəllənin 239-cu maddəsində nəzərdə tutulan ekspropriasiya prosesinə (aşağıda: «yerli qanunvericilik»lə bağlı müvafiq hissə) məhəl qoyulmamışdı. O, göstərirdi ki, başqa bir həll üsulu onların hərəsinə ayrıca mənzilin verilməsi olardı. Əks halda, o, müvafiq orqanlarla onlara aid mənzilin alışı ilə bağlı danışıqlar aparılmasını təklif edirdi.

16. İkinci ərizəçi heç bir dinləmədə iştirak etməmiş və ifadə verməmişdir.

17. 23 aprel 2010-cu ildə Moskva şəhər Babuşkin rayon məhkəməsi prefektin iddiasını təmin etdi. O, ərizəçilərin məlum mənzillə bağlı sahiblik hüquqlarını ləğv etdi və onların iddia ərizəsində təklif olunan mənzilə köçürülməsi ilə bağlı qərar çıxardı.

18. Məhkəmənin qənaətinə görə, adı keçən binanın sökülməsi Moskva şəhər hökumətinin 31 may 2006-cı il tarixli qərarına uyğun olaraq, prefektin 30 sentyabr 2009-cu il tarixli (yuxarıdakı 5,6 və 8-ci paraqraflar) qərarı ilə, habelə Moskva hökumətinin 608 və 702-PP sayılı qərarlarında nəzərdə tutulan qərarları əsasında həyata keçirilib. Həmin qərarın 4-cü bəndində mənzil hüququnun müvafiq orqanlara verilməsini şərtləndirən əsaslar göstərilmişdir. Məhkəmə qənaətini əsaslandırarkən qeyd etmişdir ki :

« (...) Moskva şəhər hökumətinin qəbul etdiyi 608 (...) və 702-PP (...) sayılı qərarlara görə, torpaq sahələri yeni inşaatın ehtiyacları və ərazinin hazırlanması, nəhayət, köhnəlmiş tikili və beşmərtəbəli binaların ləğv edilməsi üçün istifadə edilir. Belə ki, daşınmaz əmlakın yerləşdiyi torpaq sahəsi (ərizəçilərin) Dövlətin, yaxud bələdiyyənin ehtiyacları üçün müsadirə edilmir. Beləliklə, Mülki Məcəllənin 239-cu maddəsinin müddəaları tətbiq edilmir».

19. Moskva şəhəri, Babuşkin rayon məhkəməsi hər iki mənzilin sahəsini müqayisə etmişdir. İki qiymətləndirici hesabatın tədqiqi nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, onların bazar dəyəri müvafiq olaraq köhnə mənzil üçün 6 857 000 rubl, yeni mənzil üçün isə 9 858 000 rubl təşkil etmişdir. Məhkəmənin qənaətinə görə yeni mənzil ərizəçilərin mənzilinə ekvivalentdir (qiymətləri eynidir).

20. Bundan başqa, məhkəmə birinci ərizəçinin münasibətini hüquqdan pis niyyətlə sui-istifadə edilməsi kimi səciyyələndirmiş və hesab etmişdir ki, o, şəhər hökumətinin hesabına varlanmağa cəhd göstərmişdir.

21. Ərizəçilər apellyasiya şikayəti verdilər. Onlar göstərmişlər ki, onların daşınmaz əmlakdan məhrum edilməsi Mülki Məcəllənin 235, 239 və 279-281-ci maddələrinə və Mənzil Məcəlləsinin torpaq sahəsinin dövlət və ya bələdiyyənin ehtiyaclarına görə ekspropriasiya edilməsi prosesini şərtləndirən 32-ci maddəsinin müddəalarına ziddir (aşağıdakı «yerli qanunvericiliyin» müvafiq hissəsi). Torpaq sahəsi mənzillərin sakinlərinin müştərək əmlakıdır, ərizəçilər təsdiq edirlər ki, bu torpaq sahəsinin və daşınmaz əmlakın ekspropriasiya edilməsi məcburi xarakter daşıyıb və ona görə də prefektin iddiası rədd edilməliydi.

22. 14 sentyabr 2010-cu ildə Moskva şəhər məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini təsdiqləyən qərar çıxardı. Qərarın yalnız nəticə hissəsi elan edildi, izah edildi ki, qərarın tam mətni daha sonra tərtib ediləcəkdir.

23. 7 oktyabr 2010-cu ildə birinci ərizəçi apellyasiya məhkəməsinin qərarının surətinin tam mətnini əldə etdi. 8 dekabr 2010-cu ildə ikinci ərizəçi poçt vasitəsi ilə həmin qərarın surətinin tam mətnini aldı.

24. Moskva şəhər məhkəməsi özünün apellyasiya qərarında Babuşkin rayon məhkəməsinin qərarını təsdiqləmiş və hesab etmişdir ki, yeni verilən mənzilin ərizəçilərin köhnə mənzilinə ekvivalent olmasını dəyərləndirmək üçün tək-cə həmin mənzillərin sahəsini və bazar qiymətini deyil, eyni zamanda rahatlıq vəziyyətini və yerləşdiyi ərazini nəzərə almaq lazımdır, konkret halda ərizəçilərin yaşadıkları bina və yeni təklif edilən mənzilin yerləşdiyi bina bir-biri ilə yanaşıdır. Moskva məhkəməsinin qənaətinə görə, rayon məhkəməsi qətnamə çıxararkən məhz bu amilləri nəzərə almışdır.

25. Ərizəçilər həmin mənzildə 2014-cü ilin iyun ayına kimi, yeni bina sökülənə qədər yaşamışlar.

26. 01 avqust 2017-ci il tarixli məktubla ərizəçilər məhkəməyə belə bir məlumat verdilər ki, onlar məhkəmə icraçıları tərəfindən yaşadıkları mənzildən çıxarılmışlar və yeni mənzildə yerləşdirilmişlər.

B. Müvafiq yerli qanunvericilik

1. Rusiya Konstitusiyası

27. Konstitusiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq heç kəs məhkəmə qərarı olmadan mülkiyyət hüququndan məhrum edilə bilməz. Dövlət ehtiyaclarına görə mülkiyyət hüququndan məhrum edilmə yalnız o halda baş verə bilər ki, buna görə qabaqcadan kompensasiya ödənilsin və bu, həmin əmlakın dəyərinə ekvivalent olsun.

28. Konstitusiyanın 72-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, torpaq sahələri və yaşayış sahələri Rusiya Federasiyası və onun subyektlərinin müştərək səlahiyyətinə daxildir. Konstitusiyanın 76-cı maddəsinə uyğun olaraq bu sahələr federal qanunlar və onun subyektlərinin qanunları ilə tənzimlənir. Federasiyanın subyektlərinin qanunları federal qanunlarla ziddiyyət təşkil edə bilməz, mübahisəli halda isə federal qanun üstünlük təşkil edir.

2. Mülki Məcəllə

29. Mülki Məcəllənin 235-ci maddəsinə uyğun olaraq hər hansı əmlakın məcburi qaydada müsadirə edilməsi qanunda nəzərdə tutulan bəzi hallar istisna edilməklə qadağandır. Bu hallardan biri məlum faktların baş verdiyi dövrdə, daşınmaz əmlak olan binanın yerləşdiyi torpaq

sahəsinin ekspropriasiya edilməsi nəticəsində binanın özgəninkiləşdirilməsidir. 235-ci maddənin 3-cü bəndində həmin Məcəllənin 239-cu maddəsinə istinad edilir, bu maddənin müddəalarına uyğun olaraq dövlətin və ya bələdiyyənin ehtiyaclarına görə hər hansı torpaq sahəsinin müsadirə edilməsi (ekspropriasiya edilməsi) burada yerləşən bina üzərində mülkiyyət hüququnu ləğv etmədən mümkünsüzdür. Dövlət bu binaları həmin Məcəllənin 279-281-ci maddələrində nəzərdə tutulan qaydalar əsasında satın alma yolu ilə müsadirə etmişdi.

30. Mülki Məcəllənin 279-cu maddəsinin həmin hadisələrin baş verdiyi dövrdə qüvvədə olan versiyasına uyğun olaraq hər hansı torpaq sahəsi satın alma vasitəsi ilə dövlət və ya bələdiyyənin ehtiyacları üçün ekspropriasiya edilə bilər. Bu halda əmlak sahibləri yazılı şəkildə ən azı bir il qabaqcadan ekspropriasiya haqqında məlumatlandırılmalıdırlar. Bundan başqa, ekspropriasiya haqqında qərar daşınmaz əmlak hüquqlarının vahid reyestrində qeydə alınmalı, mülkiyyətçilər isə bu barədə məlumatlandırılmalı idilər.

31. Mülki Məcəllənin bu hadisələrin baş verdiyi dövrdə qüvvədə olan 281-ci maddəsi müvafiq orqanların ekspropriasiyaya görə kompensasiya (satınalma qiymətini) ödəməsi də daxil olmaqla satınalma müqaviləsinin bağlanmasını nəzərdə tutur. Bu kompensasiya torpaq sahəsinin və onun üzərində yerləşən daşınmaz əmlakın bazar qiymətindən, eləcə də ekspropriasiyaya məruz qalan şəxsə vurulan maddi ziyandan ibarətdir. Həmin Məcəllənin 282-ci maddəsinə uyğun olaraq mülkiyyət sahibi ekspropriasiyaya qarşı çıxarsa və ya satınalma müqaviləsinin şərtləri ilə razı olmazsa, ekspropriasiya haqqında qərar qəbul etmiş səlahiyyətli dövlət orqanı məcburi satınalma tələbi ilə məhkəməyə müraciət edə bilər.

3. Mənzil məcəlləsi

32. Mənzil Məcəlləsinin 32-ci maddəsi Mülki məcəllənin 279 və 281-ci maddələrinə əsas kimi istinad edir. Özünün 2 iyul 2009-cu il tarixli, 14 sayılı qərarında Ali Məhkəmənin plenumu qeyd edib ki, ekspropriasiya haqqında qərarın daşınmaz əmlak hüquqlarının vahid reyestrində qeydiyyata alınması və ən tezi bir il qabaqcadan mülkiyyət sahibinə bu barədə məlumatın verilməsi şərtlərinə riayət edilməli idi, əks halda mülkiyyətçiyə qarşı səlahiyyətli orqanın verdiyi iddia rədd edilir.

33. Mənzil məcəlləsinin 36-cı maddəsinə uyğun olaraq bir neçə mənzildən ibarət olan binanın yerləşdiyi torpaq sahəsi mənzillərin sahiblərinin ümumi mülkiyyətidir. Özünün 29 aprel 2010-cu il tarixli, 10/22 sayılı birgə göstərişində Ali Məhkəmə və Ali Ticarət Məhkəməsi belə bir izah verib ki, həmin daşınmaz əmlakın yerləşdiyi torpaq sahəsi məzrlə ayrılmayıbsa və kadastrda qeydə alınmayıbsa, bu torpaq sahəsi aidiyyəti dövlət təşkilatının mülkiyyəti sayılır, ancaq yalnız mənzillərin sahibləri onun üzərində sərəncam verə bilərlər.

34. Bu faktların meydana gəldiyi dövrdə qüvvədə olan Mənzil Məcəlləsinin qüvvəyə minməsi ilə bağlı 29 dekabr 2004-cü il tarixli, 189-FZ sayılı federal qanunun 16-cı maddəsinə uyğun olaraq, bir neçə mənzildən ibarət olan binanın yerləşdiyi torpaq sahəsinə mərz çəkilməyibsə, müştərək mülkiyyət sahiblərinin ümumi yığıncağı tərəfindən səlahiyyət verilmiş istənilən mülkiyyət sahibi, adı keçən torpaq sahəsinin həmin sakinlərin ümumi mülkiyyəti kimi tanınması məqsədi ilə rəsmi orqanlara mərz çəkilməsi və torpaq sahəsinin kadastrda qeydə alınması tələbi ilə müraciət edə bilər.

4. Moskva şəhər hökumətinin 31 may 2006-cı il tarixli qərarı

35. Moskva şəhər hökumətinin köçürülmə zamanı sakinlərin hüquqlarına təminat verilməsi və mənzillərin boşaldılaraq rəsmi orqanlara təhvil verilməsi (« Moskva şəhər hökumətinin qərarı ») ilə əlaqədar 31 may 2006-cı il tarixli, 21 sayılı qərarının 2 və 6-cı bəndləri öz mənzillərini təhvil verən binanın sakinlərinə buna ekvivalent mənzilin verilməsinə zəmanət verir (yəni, yeni mənzilin sahəsi ən azı köhnə mənzilin sahəsi qədər olmalıdır və burada eyni sayda otaqlar olmalıdır). Həmin qərarın 6-cı bəndində isə münasib kompensasiyanın hesablanması qaydası yer alır.

36. Moskva şəhər hökumətinin çıxardığı qərarın 3-cü bəndi köhnə mənzilin yerləşdiyi rayonun hədudları çərçivəsində köçürülmə və yerləşmə hüququna zəmanət verir. Bu bəndin 5-ci yarım bəndində göstərilir ki, qanun üzrə dəqiq məkanda, dəqiq şəkildə göstərilən binada yerləşən, konkret sayda otaqlardan ibarət olan mənzilin verilməsi ilə bağlı əsaslandırılmamış iddialar təmin edilmir.

37. Moskva şəhər hökumətinin çıxardığı qərarın 4-cü bəndində mənzillərin rəsmi orqanlara təhvil verilməsi ilə bağlı səbəblər sadalanır. Bu səbəblərdən biri yeni tikintinin başlanması, ərazinin ümumi şəhərsalma planına və Moskva şəhər rayonlarının inkişafı, habelə yaşayış mənzillərinin sökülməsini nəzərdə tutan planların həyata keçirilməsi ilə bağlı məqsədlərə uyğun şəkildə inkişaf etdirilməsi hallarında federal qanunla nəzərdə tutulan məqsədlə dövlət və ya bələdiyyənin ehtiyacları üçün torpaq sahəsinin müsadirə edilməsi, yaxud istifadə edilməsidir. Bu bəndin 3-cü yarım bəndinə uyğun olaraq Moskva şəhər hökuməti torpaq sahəsinin formalaşması və kadastrada qeydə alındığı halda onun ekspropriasiya edilməsinə dair qərar qəbul etmişdir.

38. Moskva şəhər hökumətinin qərarının 4-cü bəndinin 5 və 6-cı yarım bəndləri Mülki Məcəllənin 279-cu (yuxarıda 30-cu bənd) maddəsi kimi eyni müddəalardan ibarətdir.

ZİYANLA BAĞLI ŞİKAYƏT

39. Ərizəçilər Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə istinad edərək mənzildən əsassız olaraq məhrum edildikləri barədə şikayət vermişlər.

QANUN ƏSASINDA

40. Ərizəçilər təsdiq edirlər ki, mənzillərinin dövlət orqanlarına təhvil verilməsi və bunun əvəzində onlara başqa bir mənzilin verilməsinə dair məhkəmə qətnaməsi məhz aşağıdakı müddəalara uyğun olaraq Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə ziddir:

« Hər bir fiziki və ya hüquqi şəxs onun əmlakına hörmətlə yanaşılması hüququna malikdir. Heç bir kəs ictimai mənafeyin şərtləndirdiyi halları istisna etməklə və qanunda və beynəlxalq hüququn ümumi prinsiplərində göstərilən şərtlər daxilində əmlakından məhrum edilə bilməz. (...) »

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Ərizəçilər

41. Ərizəçilər təsdiq edirlər ki, onların əmlaklarından rahat istifadə hüquqlarına müdaxilə Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi kontekstində, «qanunla nəzərdə tutulan şərtlər daxilində» həyata keçirilməmişdir. Onlar xüsusi olaraq, belə bir arqumenti əsas götürürlər ki, Moskva şəhərinin hökumət dairələri Mülki Məcəllədə göstərilən ekspropriasiya ilə bağlı prosedura riayət etməyib, bunun əvəzində Moskva şəhər hökumətinin qərarını tətbiq etmişlər. Bu qərarsa mülki məcəllə ilə ziddiyyət təşkil edir və özbaşınalıq müqabilində onlara kifayət qədər təminat verməmişdir. Ərizəçilərə görə, onların işində Mülki Məcəllənin 239-cu maddəsinin və Mənzil Məcəlləsinin 32-ci maddəsinin müddəalarına riayət edilməməsi federal qanunvericiliyin və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozulması anlamına gəlir.

42. Ərizəçilər təsdiq edirlər ki, rəsmi orqanlar əvvəlcə binanın yerləşdiyi torpaq sahəsinə baxış keçirməli və bundan sonra həmin torpaq sahəsi və binanın ekspropriasiya edilməsi məsələsinə baxmalı idi. Onlar təəssüf edirlər ki, onların işi üzrə məhkəmələr bu məsələni gözdən qaçıırıblar və rəsmi orqanlara torpaq sahəsinə baxış keçirməklə bağlı göstəriş verməyiblər.

43. Ərizəçilər bununla bərabər belə bir faktı da təsdiq edirlər ki, tətbiq edilən ölçü qanuni məqsəd daşımamışdır. Onların fikrincə, yeni binaların inşa edilməsindən məqsəd mənzildən məhrum olan şəxsləri yerləşdirmək deyildi, üstəlik yeni mənzillər ictimai tikililər deyildi. Ərizəçilərin arqumenti belədir ki, onların binası köhnəlməmişdi, yaşayış üçün yarıtılmaz halda deyildi, yaxud «tarixi memarlıq dəyərləri baxımından köhnəlməmişdi», belə ki, sökmək əvəzində onun üzrərində bəzi memarlıq işlərini aparmaq kifayət idi. *Volçkova və Mironova Rusiyaya qarşı* işinə istinad edərək (no : 45668/05 və 2292/06, § 118ç 28 mart 2017-ci il) ərizəçilər hesab edirlər ki, şəhərin memarlıq görünüşünün yaxşılaşdırılması heç də köhnə binaların uçurulmasına haqq qazandırmır.

44. Nəhayət, ərizəçilər hesab edirlər ki, müdaxilə münasib və uyğun xarakterə malik deyildi. Onlar xüsusən belə bir faktı təsdiqləyirlər ki, yeni mənzil onlara iradələrinin ziddinə verilib, eyni zamanda yaşadıkları mənzilin uçurulması fakt kimi özünü doğrultmayıb, belə ki, 2010-cu ildə onların köçürülməsinə qərar verməyə zərurət yox idi, çünki bina faktiki olaraq 2014-cü ildə söküldü. Nəhayət, onlar 23 aprel 2010-cu il tarixli qərarın icra prinsiplərinə qarşıdırlar.

2. Hökumət

45. Hökumət hesab edir ki, ərizəçilərin əmlakına hörmətlə yanaşılması hüququna edilən müdaxilə Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin müddəaları mənasında «qanuni» olub. O, xüsusi olaraq təsdiq edir ki, bu iş üzrə, ekspropriasiya ilə bağlı Mülki Məcəllənin müddəaları deyil, Moskva şəhər hökumətinin qərarı tətbiq edilib. O əlavə edir ki, adı keçən daşınmaz əmlakın yerləşdiyi torpaq sahəsinə heç zaman baxış keçirilməyib və onun adı kadastrada qeydə alınmayıb və o, ekspropriasiya edilməsə də, Moskva şəhər hökumətinin qərarının 4-cü bəndinə uyğun olaraq yeni tikintinin ehtiyacları baxımından «istifadə edilib» və nəticə etibarlı ilə Mülki Məcəllənin ekspropriasiyanı bəyan edən 239-cu maddəsi və Mənzil Məcəlləsinin 32-ci maddəsi tətbiq edilməyib.

46. Müdaxilədən irəli gələn məqsədə gəlincə, hökumət təsdiq edir ki, yerli orqanlar şəhərsalma məsələsində və məzillərin idarə edilməsində geniş səlahiyyətlərə malikdir və o, belə bir mülahizə ilə çıxış edir ki, köhnə binanın sökülməsinə səbəb bir sıra aztəminatlı (kasıb) insanların yerləşdirilməsi də daxil olmaqla digər binaların inşa edilməsidir.

47. Tətbiq edilən tədbirin mütenasibliyinə gəlincə, hökumət təsdiq edir ki, yeni bina köhnə binadan daha yaxşıdır. Belə ki, o, köhnə bina ilə yanaşıdır və ərizəçilərin tələb etdikləri kimi onlara mənzilin verilməsi Moskva şəhər hökumətinin qərarının 3-cü bəndinin 5-ci paraqrafına uyğun olaraq mümkün deyildi. O hesab edir ki, müvafiq orqanlar ərizəçiləri köhnə mənzilin ekvivalenti olan yeni mənzillə təmin etmək üçün bütün mövcud imkanlardan istifadə etmişlər.

B. Məhkəmə qiymətləndirməsi

48. Məhkəmə təsdiq edir ki, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə uyğun olaraq adı keçən mənzildə payların ərizəçilərin «əmlakı» olması tərəflər arasında mübahisə predmetini təşkil etmir və mənzilin rəsmi orqanlara təhvil verilməsinə dair hüquqi müdaxilə həmin maddənin mənasına görə müdaxilə sayılır. Məhkəmə qeyd edir ki, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi ilə üst-üstə düşmək üçün istənilən tədbir « hüquqi» olmalı, qanuni məqsəd güdməli və bu məqsədə uyğun olmalıdır.

1. Müdaxilənin qanuniliyi haqqında

49. Məhkəmə qeyd edir ki, «qanunilik » şərti belə bir anlam daşıyır ki, müvafiq tədbir yerli hüququn müddəalarına uyğun olsun və ixtiyari səciyyə daşmasın (East West Alliance Limited Şirkəti Ukraynaya qarşı, no : 19336/04, § 167, 23 yanvar 2014-cü il, istinad edilən faktlarla birgə). Bununla belə hər bir prosedura pozuntusu «qanunilik» tələbi ilə uyğun gəlməyən müdaxilə xarakteri daşımır (*Ukrayna-Tümen Ukraynaya qarşı*, n° 22603/02, § 52, 22 noyabr 2007).

50. Ərizəçilərin mülahizəsinə görə, rəsmi orqanların onların əmlakına hörmətlə yanaşılması hüququna müdaxiləsi 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin tələbləri baxımından « qanuni» olmayıb. Belə ki, yaşadıqları binanın yerləşdiyi torpaq sahəsi və onların mənzili Mülki Məcəllənin 239, 279 və 281-ci maddələrinə, Mənzil Məcəlləsinə 32-ci maddəsinə uyğun şəkildə ekspropriasiya edilməyib.

51. Avropa Məhkəməsi hər şeydən əvvəl ərizəçilərin yaşadıqları binanın yerləşdiyi torpaq sahəsinin ekspropriasiya edilməli olması dəlilinə münasibət bildirərək qeyd etmişdir ki, bu torpaq sahəsinə baxış keçirilməyib və texniki baxımdan o, mülkiyyət kimi Moskva şəhərinə aid olub. Daxili müddəalardan aydın olur ki, müştərək mülkiyyətçilər baxışın keçirilməsini tələb etməlidilər (yuxarıdakı 33-34sayılı bəndlər). O, təsdiq edir ki, konkret məsələ üzrə daşınmaz əmlakın müştərək sahiblərindən heç biri, o cümlədən ərizəçilər heç zaman torpaq sahəsinə baxış keçirilməsini və onun kadastrda qeydə alınmasını tələb etməmişlər. Buradan aydın olur ki, rəsmi orqanlar onların mülkiyyətçisi olduğu torpaq sahəsinə ekspropriasiya edə bilməzdilər.

52. Ərizəçilərin Moskva şəhər hökumətinin onların işinə tətbiq edilən qərarının müvafiq hüquqi əsas təşkil etməməsi arqumentinə gəlincə, məhkəmə qeyd edir ki, daşınmaz əmlakın məcburi şəkildə, yeni məcburi ekspropriasiya proseduru vasitəsi ilə (yuxarıda 29-cu paraqraf) təhvil verilməsi Mülki Məcəlləyə və Mənzil Məcəlləsinə uyğun olaraq mümkün deyildir. Məhkəmə eyni zamanda qeyd edir ki, Moskva hökumətinin qərarına uyğun olaraq hər hansı

daşınmaz əmlakın onun yerləşdiyi torpaq sahəsini ekspropriasiya etmədən dövlət orqanlarına təhvil verilməsi mümkündür (yuxarıda 37-ci paraqraf) . Bununla belə məhkəmə hesab edir ki, bir tərəfdən Moskva hökumətinin qərarı ilə mülki məcəllə və digər tərəfdən mənzil məcəlləsi arasındakı açıq-aşkar ziddiyyətə baxmayaraq, Moskva hökumətinin qərarının müddəaları mülki məcəllənin müddəaları ilə eynidir (yuxarıdakı 30-31 və 35, 36, 38-ci paraqrafları müqayisə edin), xüsusən daşınmaz əmlakın rəsmi orqanlara təhvil verilməsi üçün müəyyənləşdirilən qayda və prinsiplər baxımından. Bununla belə, məhkəmə aydınlaşdırır ki, Moskva hökumətinin qərarı sakinlər üçün onların köhnə binanın yerləşdiyi rayonun hüdudlarında yerləşən mənzilə köçürülməsi baxımından daha çox təminat verir (yuxarıda 36-cı paraqraf).

53. Aydın olur ki, bu məsələdə, ekspropriasiyanın predmetini təşkil edən şəxslərə verilən zəmanətlərə riayət edilib, burada yalnız, ola bilsin ki, ekspropriasiya haqqında qərarın daşınmaz əmlak hüquqlarının vahid reyestrində qeydə alınmaması istisna edilə bilər, əks halda ərizəçilər qeydiyyatın olmamasının onlara hansı ziyanı vurmasını izah edə bilməzdilər.

54. Bu kontekstdə məhkəmənin yerli hüququ düzgün şərh və tətbiq etməsini dəqiqləşdirmək üçün məhdud səlahiyyətə malik olduğunu və yerli məhkəmələri əvəz etmədiyini, rolunun, xüsusən bu məhkəmələrdə qəbul edilən qərarların özbaşına və ya qeyri-rasional xarakter daşmadığına təminat vermək olduğunu qeyd edərək (bax, məsələn, *Kuşoğlu Bolqariyaya qarşı*, no : 48191/99, paraqraf 50, 10 may 2007-ci il), Məhkəmə hesab edir ki, həyata keçirilən tədbirin «qanuni olmaması», ən azından ixtiyari xarakter daşması sübut edilməyib (yuxarıda sitat gətirilən *Volçkova və Mironov işi* ilə müqayisə edin, yaxud bəzi prosedur pozuntuları ekspropriasiyanı «qanunsuz» edən hal kimi baxılmayıb, məsələn, əks hal kimi, *Tkaçenko Rusiyaya qarşı* (no : 28046/05, 20 mart 2018-ci il), yaxud ekspropriasiya qaydalarından tamamilə xəbərsizlik və prosedur zəmanəti olmadan).

55. Nəhayət, məhkəmə qeyd edir ki, Konvensiya konkret hüquqların qorunmasını hədəfləyir və məhkəmənin fikrincə, ərizəçilər onların məruz qaldıqları ziyanın mənşəyi ilə bağlı hüquqi zəmanətin nədən ibarət olmasını göstərməyiblər.

2. Müdaxilənin qanuni məqsədi haqqında

56. Məhkəmə hesab edir ki, «ictimai faydalılığın » nə olmasını müəyyənləşdirmək üçün (*Vistiņš və Perepjolkins Latviyaya qarşı* [GC], n° 71243/01, § 105, 25 oktyabr 2012) onların cəmiyyətin ehtiyaclarını birbaşa tanıdıqlarına görə, prinsip etibarı ilə yerli orqanlar beynəlxalq məhkəmələrlə müqayisədə daha normal mövqedədir. Bu iş üzrə məhkəmə ona yerli orqanların irəli sürdükləri dəlillərin açıq-aşkar şəkildə məntiqsiz olması nəticəsinə gəlməyə imkan yaradan heç bir element tapmadı. Bundan başqa, məhkəmə qeyd edir ki, adı keçən şikayət ərizəçilər tərəfindən yerli məhkəmələrə təqdim edilməyib.

3. Müdaxilənin uyğunluğuna dair

57. Məhkəmə hesab edir ki, müdaxilənin uyğunluğu cəmiyyətin ümumi mənafeyi ilə bağlı tələblərlə şəxslərin fundamental hüquqlarının qorunması imperativləri arasında düzgün balansın olmasıdır.

58. İş üzrə məhkəmə hesab edir ki, heç bir məqamda aidiyyəti şəxslər yeni mənzilin köhnə mənzillə müqayisədə aşağı dəyərə malik olmasını təsdiq etməyiblər və işdə yer alan xüsusatlar buna əsas vermir (yuxarıda sitat verilən *Volçkova və Mironov işi* ilə müqayisə edin,

§§ 125-126). Onların ifadə etdikləri yeganə uyğunsuzluq mərtəbədə, hər bir otağın sahəsi, balkonların olmaması və divar şkafları ilə bağlı yeni mənzilin köhnə ilə identik olmaması idi. Bununla belə, nə Moskva şəhər hökumətinin qərarı (yuxarıdakı 36-cı paraqraf), nə də Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi identik mənzilə köçürülmə və yerləşməyə təminat vermir. Bundan başqa, ərizəçilər həmin binada 2014-cü ilə qədər, yeni bina sökülənə kimi yaşamışlar, onlar bu gecikən sökülmə faktorundan da yararlanmışlar. Nəhayət, 23 aprel 2010-cu il tarixli qərarın icra edilməsi qaydalarına gəlincə, məhkəmə hesab edir ki, bu şikayət təkcə gecikməklə qalmayıb, çünki ilk dəfə 01 avqust 2017-ci ildə qaldırılıb (yuxarıdakı 27-ci paraqraf), həm də və xüsusən qərarın icra qaydası ərizəçilərin mülkiyyət hüququnun güzəşt edilməsindən və onlara bunun əvəzində yeni mənzilin verilməsindən asılı deyildir.

59. Yekun olaraq məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçilər həcm etibarını ilə köhnədən bir az da böyük olan, nəzərə çarpacaq dərəcədə daha yüksək dəyərə malik yeni mənzil almışlar və bu mənzil onların köhnə mənzilinin qonşuluğunda yerləşir. Məhkəmə hesab edir ki, tədbir mütənasib və uyğundur.

4. Nəticə

60. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq məhkəmə hesab edir ki, şikayət açıq-aşkar əsaslandırılmayıb və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3(a) bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

Bu səbəbdən Məhkəmə yekdilliklə şikayətin qəbul edilməzliyini bəyan edir.

Fransız dilində tərtib edildi, sonra isə 14 mart 2019-cu il tarixində yazılı şəkildə göndərildi.

Fatoş Aracı
Məhkəmə katibinin müavini

Branko Lubarda
Sədr